

AZ IGAZSÁG NYOMÁBAN, AVAGY GONDOLATOK A BÜNTETŐELJÁRÁSBELI BIZONYÍTÁSRÓL

Gál Diána

*Mert nincs olyan rejtett dolog, amely napvilágra ne kerülne,
és nincs olyan titok, amely ki ne tudódna, és ismertté ne válna.*

*Nincsen olyan rejtett dolog, amely le ne lepleződnék,
és olyan titok, amely ki ne tudódna.*

Lk 8,17;12,2

1. Bevezetés

Az élet minden területén szükség van a bizonyításra. Miképpen a hétköznapi életben is bizonyítanunk kell például a tudásunkat az egyetemen, rátermettségünket egy álláshoz, úgy a büntetőeljárás során is bizonyítani kell az igazságot. A bizonyítási eljárás ezt a célt kívánja érvényre juttatni. Ferdinand von Schirach bűnfelelősségi elvében akként fogalmaz, hogy: „Büntetőjogunk a bűnfelelősség elvén működik, egy embert bűnössége szerint büntetünk, azt kérdezzük, milyen mértékben tehetjük felelőssé cselekedeteiért.” A napjainkban elfogadott elv lényege, hogy csak a bűnösen tanúsított magatartás, illetve az ilyen módon előidézett következmények miatt lehet valakit felelősségre vonni.¹ Na de kit tekinthetünk bűnösnek, kinek tudhatók be ezen bűnös cselekmények? Nos, mivel az ártatlanság vélelme *expressis verbis* mindenkit megillet, csak is kizárólag a bizonyítási eljárás révén juthatunk el a válaszig, hiszen nem elegendő a gyanú fennállása, a bűnösséget bizonyítani is kell. Mindehhez pedig szükséges egy olyan bizonyíték külvilágban való megjelenése, amely alapot adhat a társadalomellenes magatartást tanúsító személy felelősségre vonásának megalapozott-

¹ Balogh Ágnes – Tóth Mihály: *Magyar büntetőjog, Általános rész*. Budapest, Osiris, 2010.

ságára.² A hatóságnak ennek érdekében alapos megismerési folyamatot kell végeznie, amely a gyanútól a bizonyossáig halad.³ Joggal kijelenthető tehát, hogy a bizonyítás rendeltetése nem más, mint az igazság feltárására irányuló, minél alaposabban történő megismerés,⁴ emellett pedig a bizonyítás a büntető-eljárásnak olyan mértékben lényegi eleme, hogy az eljárási célok megvalósítása nélküle lehetetlen.⁵

Tekintettel arra, hogy a bizonyítás témaköre igen terjedelmes anyagot ölel fel, így jelen tanulmány a rövidsége miatt nem vizsgálja részletesen minden területét, nem állít továbbá hipotézist és nem tesz *de lege ferenda* javaslatot semmilyen vonatkozásban. Ellenben szerepet kap néhány releváns bevezetés a bizonyítás világába, mint a hatályos bizonyítási rendszerünk, a bizonyítás tárgya, törvényessége, valamint a bizonyítási tilalmak, majd két alapelv tükrében a bizonyítási teher kérdésköre kerül megvitatásra, végül a bizonyítási fejezet lezárásaként a bizonyítékok típusait ismertetem. Ezt követi a főbb témakörökre való áttérés, melyek körében maguk a bizonyítási eszközök, valamint a bizonyítási cselekmények kerülnek tárgyalásra. Ez utóbbiak tekintetében hívnám fel az olvasó figyelmét tanulmányomnak arra a különleges szegmensére, hogy kutatásomat segítette Latorovszky Gábor, a Pest Vármegyei Rendőr-Főkapitányság egykori bűnügyi főkapitány-helyettese, aki a nyomozóhatóság szemszögéből, a feltett kérdéseimre válaszolván tette életszerűvé az egyes bizonyítási cselekmények érvényesülését a valóságban.⁶ Végezetül a tanulmány ‘az utolsó szó jogán’ című fejezettel zárul.

Rendíthetetlenül bízom abban, hogy az olvasó – legyen az szakmabeli vagy laikus – mire a végére ér, egy olyan komplex, izgalmas és gyakorlatias képet fog

² Alföldi Ágnes Dóra: Gondolatok a büntetőeljárásbeli bizonyítás jelentőségéről és fogalmának elméleti megközelítéséről. *Jogelméleti Szemle*, 2011/2. <http://jesz.ajk.elte.hu/alfoldi46.html>

³ A bizonyossáig való tényleges eljutás érdekében a törvény meghatározza azt, hogy a hatóságnak mely szakaszban, milyen ismereti szinttel kell rendelkeznie a gyanú vonatkozásában. Az eljárás kezdetekor elegendő a ‘jelzőtlen gyanú’ felmerülése, ami megengedhetővé teszi azt, hogy a hatóság az eljárási cselekményt – nevezetesen az eljárás megindítását – foganatosítsa. Ha pedig a felmerült gyanú meghatározott személy ellen irányul, akkor az ún. ‘megalapozott gyanú’ fennállását követeli meg a tv. Az eljárás során a gyanú mértéke folyamatosan és fokozatosan erősödik. Végül így juthatunk el az említett bizonyossáig.

⁴ Alföldi i. m.

⁵ Németh Zoltán György: A nyomozóhatóság bizonyításban játszott szerepe, a nyomozati tényfeltárás és a bizonyítás összefüggései. *Jogelméleti Szemle*, 2012/2. 1. <http://jesz.ajk.elte.hu/nemethz50.pdf>

⁶ Az interjú rövidített verzióban került bele a tanulmányba annak korlátozott terjedelmére tekintettel.

kapni a büntetőeljárásban megvalósuló bizonyításról, hogy elégedetten helyezi le a munkámat, akár a könyvespolcára is.

2. A bizonyítás

2.1. A hatályos büntetőeljárási törvényünk bizonyítási rendszere

„A *bizonyítási rendszerek*, azon princípiumok összefüggő rendszere, amelyek a bizonyítás feladatára, tárgyára, cselekményeire, eszközeire és eredményeinek megállapítására vonatkoznak. Ezek pedig az adott eljárási rendszer egészének jellegéhez igazodnak.”⁷ Bérces Viktor szavaiból kiszűrhető, hogy a bizonyítási rendszereket a büntetőeljárási rendszerek determinálják. A rendelkezésre álló karakterek korlátja révén, csak a hatályos törvényünk rendszeréről teszek említést és az archaikus visszatekintésre nem kerül sor.

Habár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) közelebb áll az ún. szabad bizonyítási rendszer jellegzetességeihez, mégis a bizonyítási rendszere vegyesnek tekinthető, mert megjelennek benne kötött elemek is. „A vegyes bizonyítási rendszerben a kötöttség és a szabadság egy sajátos keveréke van jelen”.⁸ Ebben a rendszerben a törvény határozza meg azt, hogy milyen bizonyítási eszközök vannak, amelyekkel lehet bizonyítani és azt is, hogy mik a bizonyításra vonatkozó szabályok, amiket figyelembe kell venni annak során. Fontos azonban, hogy a bizonyítási eszközök között a törvény nem állapít meg sem értéki, sem fontossági sorrendet. A törvény meghatározza továbbá, hogy mi a bizonyítás tárgya, ki bizonyíthat, milyen eszközzel, milyen szabályok alapján, valamint azt, hogy mit szükségtelen, valamint mit tilos bizonyítani.⁹

A következőkben néhány, a hatályos törvényünkben megjelenő, a kötött, illetve a szabad bizonyítási rendszerekre jellemző példát mutatok be.

Kötött bizonyításra jellemző elemek közé sorolhatjuk azt, hogy a törvény a bizonyítási eszközöket és a bizonyítási eljárásokat meghatározza, továbbá felhasználhatóságukat néhány esetben kizárja. Pl. a Be. 177. §-ának (2) bekezdése

⁷ Bérces Viktor: A büntetőperbeli bizonyítás alapfogalmainak dogmatikai megközelítései a hazai jogtudományban. *Iustum Aequum Salutare*, 2018/1. 23–24.
https://ias.jak.ppke.hu/20181sz/02_BercesV_IAS_2018_1.pdf

⁸ Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest, CompLex, 2012. 134.

⁹ Farkas–Róth i. m. 134.

alapján a tanúzási mentességre vonatkozó figyelmeztetés elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.¹⁰

Szabad bizonyításra jellemző elemek közé sorolhatjuk azt, hogy a bizonyítási eszközökből és eljárásokból származó bizonyítékoknak nincs előre meghatározott bizonyító erejük, így az értékelésüknél a belső meggyőződés szerepet kap, mert azokat a bíróság, az ügyészség és a nyomozóhatóság egyenként és összességükben is szabadon értékeli. További szabad elem az, hogy a hatóság általában szabadon dönt a bizonyítási eszközök, valamint a bizonyítási eljárások igénybevételeiről.¹¹

2.2. A bizonyítás tárgya

A bizonyítás a legnagyobb figyelmet a ténykérdések megoldására fordítja,¹² így a bizonyítás tárgya is ennek alapján eredeztethető. Arra a kérdésre ad választ, hogy a büntetőeljárás során mik azok a *releváns tények*, amiket a bizonyításba be kell vonni, tehát hogy mit szükséges bizonyítani.¹³ A büntetőeljárás elején ezen tények meghatározása még nehézkes, hiszen még elenyésző információ áll rendelkezésre, azonban ahogy az eljárás halad előre, ez egyre könnyebbé válik, és körük is szűkülni kezd. A tények kapcsolódhatnak részben a cselekményhez (pl. elkövetés helye, eszköze), valamint részben az elkövető vagy a sértett személyéhez (pl. szándékosság, gondatlanság tudati elemei, előélet tisztázása) is köthetők.¹⁴ Következésképpen kijelenthetjük, hogy maga az elkövetett tett és annak tettese jelenti tulajdonképpen a bűnügyekben a bizonyítás tárgyát.¹⁵

Eddigiekben arról esett szó, hogy mely tényeket szükséges bizonyítani, azonban vannak olyan tények is, amelyek bizonyítás nélkül megállapíthatók. A Be. 163. §-ának (4) bekezdése alapján: „*Nem kell bizonyítani* azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyészségnek, illetve nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van, vagy amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben együttesen elfogadja.” Példának okán: köztudomású ténynek minősül a sav maró, az alkohol részegítő hatása,

¹⁰ Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 152.

¹¹ Belovics–Tóth i. m. 152.

¹² Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2012. 32.

¹³ Bizonyítandó tények.

¹⁴ Chwala Tamás (szerk.): *A büntetőeljárás-jog*. Budapest, Rejtjel, 2004. 8.

¹⁵ Tremmel i. m. 32.

illetve az ittasság tünetegyüttese, valamint az is, hogy egy kés szúrt sérülést okozhat. A hatóságoknak *hivatalos tudomása* olyan tényekről lehet, amelyeket más ügyek elbírálása, valamint a hivatali működése során ismert meg. Az adott ügyben *együttesen elfogadott tények* közé tartozhat például az egyezség kötés lehetőségének elfogadása.¹⁶

2.3. A bizonyítás törvényessége és a bizonyítási tilalmak

A bizonyítási rendszerre jellemző kritériumokból következik egyenesen arányosan a bizonyítás törvényességének követelménye, tehát az, hogy a bizonyítási eszközök felderítése és felhasználása során is törvényesen kell eljárni. Ez tulajdonképpen biztosíték az igazságszolgáltatás tisztaságát illetően, illetve garancia az eljárásban részt vevők számára, hogy csak törvényben meghatározott okból és módon járhatnak el velük szemben.¹⁷

A bizonyítás törvényességének kérdésköre átvezet a bizonyítási tilalmak témakörébe.¹⁸ A törvényesség igénye által nem kétséges tény, hogy felhasználni is csak *törvényes bizonyítékot* lehet¹⁹, ezáltal a törvény meghatározza, hogy melyek azok a tények, amelyek nem értékelhetők bizonyítékként, tehát a tilalmi kategóriába soroljuk őket. Az értékelésére vonatkozó tilalom a Be. 167. §-ának (5) bekezdésében jelenik meg, melynek értelmében, ha a hatóság a ténnyt bűncselekmény útján vagy tiltott módon, esetleg a részvevők jogainak megsértésével szerezte meg, az az értékelés szempontjából *kizáró bizonyítékot* eredményez. A *kizáró bizonyítékokat* két csoportra bonthatjuk. *Abszolút kizárt bizonyítékot* eredményez, ha a hatóság pl. kényszervallatást alkalmaz. *Relatív kizárt bizonyítékot* eredményez pl. ha a hatóság a vádlott gyermekkorút törvényes képviselői hozzájárulás hiányában hallgatja ki. Míg az abszolút kategória esetkörei teljesen kizárt, addig a relatíve kizárt csoportba tartozóké a hatóság mérlegelésétől függnének.²⁰

¹⁶ Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: *Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 101.

¹⁷ Chwala i. m. 7.

¹⁸ Hágér Tamás: Gondolatok a büntetőeljárás fogalmáról és a bizonyítás elméleti háttéréről. *Iustum Aequum Salutare*, 2014/3. 61. <https://ias.jak.ppke.hu/20143sz/04.pdf>

¹⁹ Uo. 60.

²⁰ Fantoly–Budaházi i. m. 104.

2.4. *Onus probandi*, avagy a bizonyítási teher kérdésköre az ártatlanság véelme és a bizonyítás alapvetései alapelvek tükrében

A Be. legelső paragrafusa ismerteti 'az ártatlanság véelme' elnevezést kapott alapelvet, melynek értelmében a terhelt bűnösségét csak akkor állapíthatja meg jogerős bírói ítélet, ha az *kétséget kizáróan* bizonyított.²¹ A kétséget kizáró jelleg hozománya az, hogy az ártatlanság véelme kihatással van a *bizonyítékok értékelésére*, mivel az e minőségben nem bizonyított tény, tilos a terhelt terhére értékelni. A kétséget kizáró jellegű bizonyítottság igényéből következik továbbá a bizonyítási teher kérdésköre, tehát, hogy kit terhel az, hogy kétséget kizáróan bizonyítson. Mindez a Be. '*a bizonyítás alapvetései*' elnevezésű alapelv keretein belül tisztázódik, amikor kimondja, hogy a vád bizonyítására a vádló köteles, mivel a terhelt nem kötelezhető az ártatlanságának bizonyítására. Ez utóbbi egyúttal jelentheti azt is, hogy a terhelt kedvező bizonyítási pozícióban van.²² Ám azért csak jelentheti, mert bár a törvény valóban kimondja, hogy a bizonyítási teher a vádlót terheli, a terhelt jogosult az ártatlansága mellett szóló bizonyítékokat felkutatni, továbbá azoknak a vizsgálatát indítványozni azzal a kikötéssel, hogy ez nem fordíthatja meg a bizonyítási terhet. Ha e törekvéseivel a terhére szóló bizonyítékokat nem is cáfolja meg, tehát az ártatlansága nem kerül bizonyításra, de sikerül a bizonyítékok hiteltérdemlősége tekintetében kételet állítani, akkor a kérdéses tény nem róható majd a terhére.²³ Ha viszont meg sem próbálja bizonyítani a mentő és enyhítő körülményeket, kiteszi magát annak, hogy azokat esetleg figyelmen kívül hagyják és ezáltal hátrányos(abb) helyzetbe kerülhet.²⁴

²¹ Chwala i. m. 5.

²² Farkas Ákos: *A falra akasztott nádपालca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. Budapest, Osiris, 2002. 90.

²³ Fantoly–Budaházi i. m. 34.

²⁴ Angyal Pál: *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. I. k. Budapest, Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.-t. 1915. 316. Hivatkozza: Fantoly Zsanett: Alapelvek az új büntetőeljárás törvényben. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica*, 2018. 241. http://acta.bibl.u-szeged.hu/53974/1/juridpol_081_237-252.pdf

3. A bizonyíték(ok)

Annak meghatározásánál, hogy mi számít bizonyítéknak, indokolt első körben a *tény* fogalmáról, illetve annak az *adattól* való eltérésének jelentőségéről szót ejteni. Majd releváns azt is bemutatni az olvasó számára, hogy mit jelent az egymáshoz való kapcsolódása a *bizonyítandó ténynek* és a *bizonyító ténynek* és hogyan jutunk el általuk a bizonyítékok fogalmáig.

A tény és az adat²⁵ különbözőségéből eredeztethetően „A bizonyíték a bizonyítási eszközből származó adat, amely alapján a hatóság tényeket állapít meg.”²⁶

Miképpen a bizonyítás tárgyának meghatározásánál láhattuk, a bizonyítás tárgyának a bizonyítandó tényeket tekintjük. A bizonyítandó tényekre pedig a bizonyító tények által alkothatók következtetések.²⁷ „Az eljáró hatóság a bizonyító tényt pedig a bizonyítási eszközök – személyek és tárgyak – révén ismeri meg.”²⁸ Felmerülhet a kérdés, hogy honnan tudjuk, hogy melyek a bizonyítandó tények. Nos, ezeket a vádirat általában meghatározza.²⁹

E rövid áttekintést követően pedig immáron egyértelműen kijelenthetjük, hogy a *bizonyító tények* és a *bizonyítási eszközök* együttesen képezik a *bizonyítékot*.³⁰

A bizonyíték lehet:³¹

- *eredeti*, ha úgy mondd ‘első kézből’ származik. Például a szemtanú vallomása, sértett vallomása, de akár a holttestet is ide sorolhatjuk.
- *Származékos* a bizonyíték, ha valamilyen áttétlen keresztül biztosít bizonyító adatot. Például egy fénykép a holttestről.
- *A közvetlen és közvetett* bizonyítékokat úgy határolhatjuk el egymástól, hogy ha a bizonyítékból egyenesen következtethetünk a bizonyítandó tényre, például ujjlenyomattól, akkor közvetlenről beszélhetünk, míg,

²⁵ Tényre vonatkozó ismeretet jelöli.

²⁶ Hágér Tamás: Gondolatok a bizonyításról, 2016. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9752071>

²⁷ Alföldi i. m.

²⁸ Lőrinczy György: Gondolatok a bizonyítási eljárás törvényességéről a büntető eljárásban. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta juridica et politica*, 1998. 214. http://acta.bibl.u-szeged.hu/6958/1/juridpol_053_209-234.pdf

²⁹ Hágér (2016) i. m. 4.

³⁰ Belovics–Tóth i. m. 152.

³¹ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2014. 136.

ha csak egy másik bizonyíték közbeiktatásával, például az úttesten található féknyomból, akkor az már közvetett a bizonyíték.

A legismertebb megkülönböztetés a *terhelő és mentő* bizonyítékok kategóriája. Ebben az esetben arról van szó, hogy a terhelt bűnösségét alátámasztó, illetve a felelősségre vonását megalapozó adatok rá nézve kedvezőtlennek minősülnek, ezért terhelő bizonyítékoknak nevezzük őket. Értelemszerűen az ezekkel ellentétesek a mentő bizonyítékok lesznek.³²

Megjegyzendő e körben, hogy a Be. rendelkezései szerint az ügyésznek, mint közvádlónak, nem csak a terhelő, hanem a mentő körülményeket is kötelessége felderíteni.

4. A bizonyítási eszközök

„Azokat a múltbeli eseményeket, amelyeknek nem voltunk tanúi, az események olyan hatásai (nyomai) alapján ismerhetjük meg, amiket mások emlékezetében vagy a dolgokon hagytak.”³³ Az igazsághoz és végül egy adekvát ítélet megszületéséhez a bizonyítási eszközök – és cselekmények – révén juthatunk el.

A bizonyítási eszközöket a Be. 165. §-a taxatív felsorolja, ezeket az alábbiakban mutatom be.

4.1. A tanúvallomás

A tanúvallomás a leggyakoribb bizonyítási eszköz, mivel a tőle származó információk nélkül sok esetben nem kerülhetne sor az elkövető bíróság elé állítására, büntetőjogilag történő felelősségre vonására.³⁴ Olyan ’közvetítőként’ tekinthetünk rá, akinek a vallomása alapján rekonstruálni tudják a múltbeli eseményeket.³⁵ Szerepe fontosságát mutatja továbbá az is, hogy a tanú részben

³² Chwala i. m. 11–12.

³³ Bócz Endre: *Büntetőeljárás jogunk kalandjai – Sikerek, zátonyok és vargabetűk*. Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2006. 79–78.

³⁴ Róth Erika: *A tanúvédelem alapkérdései és a büntetőeljárás jogi eszközei*. (Doktori Tankönyvek) Miskolc, 2013. 146.

³⁵ Orosz Krisztina: Tanúkihallgatási taktikák alkalmazása a büntetőügyekben a bírósági eljárási szakban. *Jogi Fórum*, 2016. 4. <https://bit.ly/39LveWy>

a cselekményhez, részben pedig személyhez, tehát az elkövetőhöz kapcsolódó releváns tények tekintetében is tud egyszerre nyilatkozatot tenni.³⁶

A törvény alapján tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása *lehet*.³⁷ Az, hogy ténylegesen tud-e valamit a tanú, ami majd bizonyítékként felhasználható lehet, csak a vallomástétel során derülhet ki a jogalkalmazó számára.³⁸

A tanú – amennyiben a törvény kivételt nem tesz – *köteles* vallomást tenni (ezáltal egyúttal közreműködni a bizonyítási eljárásban) és igazat mondani. A törvény kivételei alatt azt értjük, hogy a Be. elismer olyan körülményeket, amelyek fennállása esetén mellőzhető a vallomástétel, mert a jogalkotó más érdeket helyez a bűnüldözési érdek elé. Lényegében ezek olyan esetek, amikor a tanú a vallomástételi kötelezettség teljesítését jogszerűen kerülheti el.³⁹ Az említett mentesítő lehetőségeket összefoglaló néven *a vallomástétel akadályainak* nevezzük, kategorizálva pedig a Be.-ben a vallomástétel tilalma, illetve a vallomástétel megtagadása néven jelennek meg.

Előbbi kategóriába tartoznak a védői titoktartás, gyónási titok, a tanúskodási képesség hiánya, valamint a minősített adat vonatkozásában fennálló titoktartási kötelezettség esetei. Ezen személyi kör vonatkozásában, amennyiben a törvényi feltételek fennállnak, a kihallgatás abszolút kizárt.⁴⁰ Utóbbi kategóriába a hozzátartozói kapcsolaton alapuló érdekeltségi viszonyt, valamint az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő okokat sorolhatjuk. Ilyenkor a tanú döntésének függvénye, hogy tesz-e vallomást.

A vallomástétel akadályainak figyelembevétele igen fontos, hiszen, ha a tanút az akadályokra vonatkozó rendelkezések megsértésével hallgatják ki, az főszabály szerint – a törvényben meghatározott kivétellel – bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. Ugyanakkor az is igaz, hogy amennyiben a tanú vallomást tesz, vallomása bizonyítási eszközként akkor is felhasználható lesz, ha a vallomástételt a későbbiekben mégis megtagadja.

³⁶ Bartkó Róbert: Anomáliák a tanú kihallgatására vonatkozó büntető eljárásjogi rendelkezések rendszerében. *Jog – Állam – Politika*, 2015/3. 48.
<https://dfk-online.sze.hu/images/JÁP/2015/3/bartkó.pdf>

³⁷ „Már Beccaria is kifejtette, hogy tanú lehet minden rendes, épeszű ember, aki bizonyos összefüggésben gondolkodik, és akképpen észlel, mint mások.” Háger Tamás: Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben (A hozzátartozói viszonnal és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok). *Magyar Jog*, 2014/7–8. augusztus 15.
<https://bit.ly/3fIYPU3>

³⁸ Róth (2013) i. m. 148.

³⁹ Uo. 151.

⁴⁰ Varga Zoltán: *A tanú a büntetőeljárásban*. Budapest, CompLex, 2009. 76.

4.2. A terhelt vallomása

A terhelt vallomása lehet szóbeli vagy írásbeli közlés, melyben a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényről állít és amelyet a bíróság, az ügyészség, vagy a nyomozóhatóság előtt tesz meg. Mivel a terhelt tudja egyedül „testközelien” elmesélni azt, hogy az elkövetett bűncselekmény pontosan hogyan történt,⁴¹ ezáltal olyan bizonyítékot jelenthet a hatóságok számára, amely elősegítheti az ügy valósághű feltárását, és amely egyúttal akár további, addig ismeretlen bizonyítékokhoz is vezethet.⁴²

A tanúval ellentétben a terhelt *nem köteles* vallomást tenni, mert megilleti az egyik legfontosabb terhelti jogosultság, mégpedig nevezetesen *a vallomástétel megtagadásának joga*. Amennyiben viszont a maga bizonyítási eszköz minőségében aktivitást kíván kifejezni,⁴³ tehát vallomást szeretne tenni, természetesen a vallomástétel lehetőségét biztosítani kell számára. Több terhelt esetén pedig a kihallgatást egyenként kell foganatosítani, nehogy pressziót gyakorolhassanak egymásra.

4.2.1. A terhelti vallomások típusai

1. *Tagadó jellegű vallomás*,
2. *Részlegesen beismerő vallomás*, amely során a terhelt csak a tényállás bizonyos részei tekintetében tesz beismerést,
3. *Teljes feltáró jellegű vallomás*, amely nyomatékos enyhítő körülmény lehet.⁴⁴

Utóbbi vonatkozásában a törvény kiemelt jelentőséget tulajdonít a terhelt együttműködésének, amely nyomon követhető a bűnösség beismerésének esetére vonatkozó, kedvezmények nyújtására alkalmas jogintézmények szabályaiban.⁴⁵ Azonban a bűnösség beismerése esetén a hatóságok nem dőlhetnek

⁴¹ Chwala i. m. 45.

⁴² Farkas–Róth i. m. 151.

⁴³ Hack Péter: *A büntető eljárási szituáció a terhelt perspektívájából*. Budapest, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tudományos Diákköri Tanácsa, 1984. 201.

⁴⁴ Elhangzott: PPKE JÁK, Büntetőeljárási jog gyakorlaton, 2019. 10. 08-án Bérces Viktortól.

⁴⁵ Háger Tamás: A terhelti figyelmeztetés és joghatásai a vádlott kihallgatásakor az elsőfokú bírósági tárgyaláson az új büntetőeljárási törvény rendelkezései alapján (Eljárási szabálysértésből eredő részbeni megalapozatlanság). *Büntetőjogi Szemle*, 2018. <https://bit.ly/31RymM8>

hátra annak birtokában, mert a Be. 183. §-ának (4) bekezdése alapján be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.

4.2.2. A terhelt kihallgatása során megjelenő Miranda-figyelmeztetés jelentősége a bizonyítás szempontjából

A terhelti kihallgatás több szakaszból áll:

1. „A személyazonosság tisztázása,
2. A figyelmeztetések alkalmazása,
3. Az érdemi vallomás megtétele.”⁴⁶

A személyazonosság tisztázását – mely a terhelt kötelessége még akkor is, ha egyébként a vallomástételt megtagadja – követően, de még az érdemi vallomástételt megelőzően tisztázzák, hogy a terhelt él-e a hallgatás jogával. Itt jelenik meg tulajdonképpen a Miranda-figyelmeztetés, hiszen mindennek tisztázására ennek keretein belül kerül sor.

A *Miranda v. State of Arizona* döntés⁴⁷ 1966-ban az amerikai Legfelső Bíróság által született, melynek értelmében:

„[A] hatóság őrizetében lévő vagy személyi szabadságától más módon megfosztott személyt kihallgatása megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy joga van hallgatni, ha e joga ismeretében mégis válaszol a hozzá intézett kérdésekre, válaszait bizonyítékként fel lehet használni, joga van a rendőrségi kihallgatása előtt, illetve alatt bármikor ügyvéddel tanácskozni, ha nincs pénze ügyvédre, díjmentesen gondoskodnak számára a védő kirendeléséről.”⁴⁸

⁴⁶ Belovics-Tóth i. m. 173.

⁴⁷ A jogeset Ernesto Arturo Mirandáról, egy súlyos bűncselekmény vádjával bíróság elé kerülő fiatalemberéről kapta a nevét. Miranda a terhelti kihallgatása során tett beismerő vallomását később módosította azzal az indokkal, hogy a rendőrség megfenyegette, hogy ha nem ismer be, elintézik, hogy súlyos büntetést kapjon, azonban együttműködés esetére támogatást ígértek számára. Az esküdtszék mégis bűnösnek találta Mirandát, mely döntést Arizona állam Legfelső Bírósága helyben hagyott és szabadságvesztésre ítélték. Az ítéletet később az Egyesült Államok Legfelső Bírósága hatályon kívül helyezte, és egyúttal lefektette azokat a garanciális szabályokat, amelyek azóta is a Miranda-figyelmeztetés fogalma alá tartoznak. Ld. Jungi Eszter: A „Miranda-figyelmeztetés”, avagy a hallgatás joga a magyar büntetőeljárásban. *Jog – Állam – Politika*, 2011/1. 49–50. <https://dfk-online.sze.hu/images/JÁP/2011/1/Jungi.pdf>

⁴⁸ Uo.

A döntésnek láthatóan két lényegi eleme van, nevezetesen *a hallgatás joga és a védőhöz való jog*.

„A magyar szabályozás a Miranda-figyelmeztetésnek általános jelleget tulajdonít, tehát nem szűkíti le a fogvatartásban levő terheltek nyomozati kihallgatására.”⁴⁹ A Miranda-figyelmeztetést a Be. alapján a terheltnek a nyomozás, valamint az elsőfokú és a másodfokú bírósági eljárás során történő kihallgatásakor kell közölni. Fontos megemlíteni, hogy a magyar szabályozásban a Miranda-figyelmeztetés „csonka” módon jelenik meg.⁵⁰ Ez azt jelenti, hogy Be. 185. §-a foglalja magában a Miranda-figyelmeztetés hallgatás jogára irányuló elemét, mégpedig a bizonyítás általános szabályai fejezetben, míg a Miranda-figyelmeztetés második eleme, amely a védőhöz való joggal függ össze, a törvény másutt, nevezetesen a felderítésnél, a gyanúsított kihallgatása (Be. 387. §) nevezetű fejezetben belül említi csupán. Tehát a „magyar Miranda-figyelmeztetésben” az eredetitől eltérően a védőről nem esik szó.

A Miranda-figyelmeztetés a hatóság részéről kötelezettség és végrehajtása – vagy annak elmaradása – vízvázlatzó jelentőségű a bizonyítási eljárás eredményessége szempontjából, ugyanis a terheltnek a figyelmeztetésre adott választát jegyzőkönyvbe kell venni és ennek – vagy a figyelmeztetésnek – elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.⁵¹

4.3. A szakvélemény

A szakértői vélemény speciális bizonyítási eszköz, mivel a szakértők semmilyen formában nem köthetők a tényálláshoz. Emiatt az is releváns tényező, hogy a szakértői vélemény objektivitása magasabb fokúnak mondható, mint példának okán a tanúvallomása.⁵² Habár a szakértő nem részese azoknak a múltbeli nyomoknak, amelyekből megalkotja véleményét, azonban különleges szakértelme lehetővé teszi, hogy a múlt mozaikdarabjait, illetve a speciális *indiciumokat* felfedezze,⁵³ majd hitelesen összerakja és következtetéseket vonjon le.⁵⁴

⁴⁹ Uo. 51.

⁵⁰ Uo. 52.

⁵¹ Kivételt képez a Be. 185. § (4) bekezdése.

⁵² Bérces Viktor: A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2.klsz. 1. k. 95. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6543/13_bercesviktortordelt.pdf

⁵³ Tremmel i. m. 129.

⁵⁴ Farkas–Róth i. m. 152.

A szakértő alkalmazása kirendeléssel történik, így a szakértői véleményt csupán kirendelő határozat legitimálhatja.⁵⁵ Véleményem szerint a legérdekesebb kérdéskör az, hogy mikor van szükség a szakértő kirendelésére a büntetőeljárás során. A Be. 188. §-a ennek vonatkozásában úgy fogalmaz, hogy amennyiben a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt⁵⁶ kell alkalmazni. A törvényi megfogalmazásban a kulcsszó a *különleges szakértelem*, amelyre azonban nem tartalmaz magyarázatot. Az viszont logikailag következtetve bizonyos, hogy e körben olyan ismereteket jelent, amelyek meghaladják a bíró kompetenciáját az adott ténykérdés tekintetében, mivel a jogi ismeretek körén kívül esnek.⁵⁷

A szakértő láthatóan a bizonyításnak azon alanya, aki a szakterületéhez kapcsolódó ismeretei által létrehoz egy szakértői véleményt a hatóság részéről felmerült kérdésekben és mindezzel a bizonyítandó tény megállapításához, illetve megítéléséhez hozzájárul.⁵⁸ A bizonyítási eszköz azonban nem maga a szakértő, hanem a szakvélemény, amely a bíróság hiányzó szakismereteit pótolja annak érdekében, hogy a bizonyítandó tény megállapítható legyen.⁵⁹ Feladatának bizonyításbeli jelentősége tehát abban rejlik, hogy elkészítsen egy olyan szakvéleményt, amely segíti a vád tárgyát képező tényállás tisztázását, mindezt úgy, hogy megerősíti, vagy cáfolja azt.⁶⁰

A szakértő tevékenysége a ténykérdésekre korlátozott.⁶¹ Azonban fontos leszögezni azt, hogy a szakvéleményben levő ténymegállapításai egyáltalán nem kötik a bíróságot,⁶² mert az ugyanolyan bizonyítási eszköz, mint a Be.-ben felsorolt bármelyik másik és emiatt az általa nyújtott bizonyíték ugyanúgy bírói értékelés tárgya.⁶³

A szakértő véleménye lehet *kategorikus*, ekkor minden kétséget kizáróan állapítja meg véleményét. Lehet *valószínűségi* vélemény, amikor valamit nem teljes bizonyossággal jelent ki, ám a saját álláspontját valószínűbbnek tartja, mint

⁵⁵ Uo. 153.

⁵⁶ A szakvéleményt az igazságügyi szakértőkről szóló törvény szerinti szakértő vagy eseti szakértő adhat. Be. 188. § (2) bekezdés.

⁵⁷ Bakonyi Mária: A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárási törvényben. *Büntetőjogi Szemle*, 2018. április 4. <https://bit.ly/3mp44K2>

⁵⁸ Bakonyi i. m.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Bérces (2019) i. m. 97.

⁶¹ Tremmel i. m. 129.

⁶² Bérces (2019) i. m. 103.

⁶³ Bakonyi i. m.

az egyéb eshetőségeket. Utolsóként említhetjük az ún. *lehetőségi* véleményt, amikor valaminek az eshetőségét ugyan nem zárja ki, de annak ellenkezőségét sem.⁶⁴ Kategorikus vélemény esetén példaként említhetjük, ha az elkövetés esz-
köze kétséget kizáróan a vizsgálatra küldött kés volt. A valószínűségi vélemény
példája lehet, ha csak 75%-ban valószínűsíti a szakértő, hogy az elkövetés esz-
köze a kés volt. A lehetőségi vélemény esetében pedig a valószínűség általában
50%-os, tehát vagylagos.⁶⁵

A szakértői véleményben adott válaszok igen relevánsak, ami a „tét nagy-
ságában” jól szemléltethető, hiszen a szakvélemény tartalma akár a büntetés
korlátlan enyhítéséhez, a terhelt felmentéséhez vagy kényszergyógykezelés
elrendeléséhez is vezethet,⁶⁶ tehát olykor az eljárás kimenetelét is nagyban
befolyásolhatja. Kiemelt jelentőségűek pl. az elmeállapottal kapcsolatos
orvosszakértői vélemények.

A vélemények egyes konkrét esetkörök vonatkozásában felmerülő jelentősé-
ge ellenére mégis elmondható, hogy a hatályos törvényünk, a büntetőeljárásról
szóló 1998. évi XIX. törvénytől (továbbiakban: régi Be.) eltérően mellőzi azok-
nak a szakkérdéseknek a felsorolását, amelyek esetében kötelező jelleggel szak-
értői véleményét kell kérni.⁶⁷ Hazánkban viszont megállapított, hogy a szakértő
kirendelések száma, a közlekedési bűncselekmények miatt folyó eljárásokban
a legmagasabb.⁶⁸ A halállal végződő közlekedési balesetek esetén pedig az
igazságügyi orvosszakértő kirendelése szinte kötelező jellegű, hiszen minden
esetben szükség mutatkozik szakértelmükre, tekintettel a sérülés jellegének
pontos megállapítására, amely feltétele annak, hogy a bíróság a cselekmény
minőségét helyesen állapíthassa meg. Például a szándékosság, gondatlanság
helyes megítéléséhez is hozzájárul a szakértő tevékenysége, azáltal, hogy
megállapítja az elkövetőnek a cselekményhez fűződő pszichikus viszonyát.⁶⁹
Láthatjuk tehát, hogy bár a kötelező kirendelések megnevezései a szakkérdések
vonatkozásában eltűntek a törvényből, mégis vannak olyan konkrét esetek,
amelyeknél a kirendelések számszerűen megállapítható gyakoriságából, akár
joggyakorlati felsorolást készíthetnénk a „legszükségsebb” esetkörökről.

⁶⁴ Chwala i. m. 40–41.; Bakonyi i. m.

⁶⁵ Chwala i. m. 40–41.

⁶⁶ Bérces (2019) i. m. 107–108.

⁶⁷ Ld. Miskolczy Barna – Vida József – Karner Zsanett: *A büntetőeljárás 1998–2017*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 182.

⁶⁸ Bérces (2019) i. m. 111.

⁶⁹ Uo. 111.

Végül szeretném megemlíteni a *magánszakértői vélemény* intézményét, melyet az új Be. vezetett be. Ennek lehetőségével a terhelt és a védő élhet,⁷⁰ mégpedig indítvány formájában akként, hogy megjelölik a szakértő személyét. A megengedhetőségéről a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozóhatóság határoz. Bár nyíltan ki nem mondott tény, de a gyakorlatban az a tapasztalat, hogy a védelem szakértőjére a bíróság inkább ‘tanú minőségben’ tekint, és az általa elkészített véleményt csupán okirati bizonyítékként értékeli.⁷¹ Véleményem szerint ezen törvényi felhatalmazás által, hogy a védelem is indítványozhatja szakértő bevonását az eljárásba, a gyakorlat által vitatott esélyegyenlőség hiánya alaptalan, hiszen a fegyverek egyenlőségét – az régi Be.-től eltérően – az új Be. biztosítja azáltal, hogy nem csupán a hatóság kirendelése alapján vonható be szakértő az eljárásba. Továbbá azt is gondolom emellett, hogy elég ‘szabadkezü’ is a törvény, hiszen a szakértő személyének a megjelölését is a védelem kezébe adja. Ez a tény pedig úgy vélem, hogy a szakértővel szemben állított pártatlanság igényének meglétét jócskán meginogtathatja, hiszen azért valljuk be, hogy sosem lehet kétséget kizáróan bizonyított az, hogy a terhelt, vagy a védő részéről a szakértő személyének irányába bármilyen jellegű ismeretség áll-e fenn.

4.4. A pártfogó felügyelői vélemény

A hatályos Be. újításai közé tartozik, hogy a bizonyítási eszközök közé beemelte a pártfogó felügyelői véleményt. A bizonyítékot hordozó bizonyítási eszközök közé – tekintettel arra, hogy bizonyítékot nem hordoz – ún. ‘döntést elősegítő’ bizonyítási eszközként került be.⁷² A PFV. a régi Be.-ben speciális (szak)véleményként funkcionált. A változásról hozott döntést úgy vélem indokolja az, hogy a pártfogó felügyelői vélemény lényegében másra vonatkozó véleményt tartalmaz, mint a szakvélemény, hiszen ugyan szükséges hozzá sajátos ismeretek megléte, de nem szükséges az ún. *különleges szakértelem* fennállása. A pártfogó felügyelői véleményben megjelenő álláspontok inkább tapasztalatokon alapuló predikciók – a terhelt jövőbeli magatartása, illetve a büntetések és intézkedések várható hatásairól –, mint sem tudományosan igazolt, kiszámítható

⁷⁰ Ha a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a szakértő kirendelésére vonatkozó indítványukat elutasította, vagy az ügyészség vagy a nyomozó hatóság nem az indítványukban megjelölt szakértő kirendeléséről határozott. Be. 190. § (2) bekezdés.

⁷¹ Bérces (2019) i. m. 102.

⁷² Fantoly–Budaházi i. m. 121.

valószínűségek, mint a szakvélemény esetében.⁷³ A szabályozás tekintetében az viszont kijelenthető, hogy a pártfogó felügyelőre a szakértőre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, kivéve a Be. 202. § (5) bekezdésében foglaltakat. Az elrendelésre és a tartalmára vonatkozó szabályokat a Be. 202–203. §-aiban találjuk. A tanulmány rövidségére és arra való tekintettel, hogy ez egy különös, bizonyítékot nem hordozó bizonyítási eszközként került be a Be.-be, ennél bővebben nem kívánok szólni róla.

4.5. A tárgyi bizonyítási eszköz

A bűncselekmények rendszerint nyomokat hordoznak és ezáltal hagynak is a külvilágban. Ennek alapján a tárgyi bizonyítási eszközök „beszédese” tanúi lehetnek a megtörtént eseményeknek.⁷⁴ A hatályos Be. 204. §-ának (1) bekezdése alapján tárgyi bizonyítási eszköznek számít minden olyan tárgy – beleértve az iratot és az okiratot is –, amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas.

A törvény érti ezalatt különösen:

- a bűncselekménnyel vagy annak elkövetőjével összefüggő nyomokat (pl.: ujjlenyomat, vérnyom);
- a bűncselekmény produktumát (pl. előállított kábítószer);
- a bűncselekmény elkövetéséhez használt tárgyat (pl. kés, lőfegyver);
- a bűncselekmény elkövetési tárgyát (pl. ellopott vagyontárgy).

Célszerű megemlíteni, hogy a tárgyi bizonyítási eszköz csak akkor bír bizonyító erővel és használható fel a bizonyításban, ha azt a hatóság szabályszerűen elvégzett eljárási cselekmény keretein belül szerzi meg és foglalja le.⁷⁵ A büntetőeljárás során ez rendszerint szemle, kutatás vagy motozás során történik.⁷⁶ Véleményem szerint a tárgyi bizonyítékok különös jelentőségére mutat rá itt az is, hogy a terhelt megtagadási joga – ellenben a vallomása esetén fennálló megtagadási jogosultságával – e körben nem érvényesülhet, hiszen köteles tűrni mind a kutatást, mind a motozást és végül a lefoglalást is.⁷⁷

⁷³ Bánáti János – Belegi József – Belovics Ervin – Erdei Árpád – Farkas Ákos – Kónya István: *A büntetőeljárási törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 285.

⁷⁴ Farkas–Róth i. m. 160.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Fantoly–Budaházi i. m. 122.

⁷⁷ Herke–Fenyvesi–Tremmel i. m. 159.

A tárgyi bizonyítási eszközzel történő bizonyításnak viszont olykor – különös jelentőségük mellett – vannak buktatói is. Sokszor látható akár a ‘nyomozós filmekben’ is, hogy ezeket a bizonyítékokat lehet a legjobban meghamisítani és a gyanút egy ártatlan emberre terelni általuk, sőt akár még a bűnösséget is igazolhatják valótlanul. Ebből kifolyólag a belőlük olvasható ismeretek minél bizonyosabb feltárása érdekében, sok esetben szükségessé válik a szakértő igénybevétele is. Azonban – miként a szakvéleményről szóló fejezetben vázoltam –, még a szakértő is néhány esetkörben csak valószínűségi mértékben tud állást foglalni.⁷⁸ Ezért azt gondolom, hogy ezekre a buktató tényezőkre a hatóságoknak különös figyelmet kell fordítania a tárgyi bizonyítási eszközök értékelésénél is.

A hatályos Be. a tárgyi bizonyítási eszközök körénél is hozott változást. Fentebb láthattuk, hogy a törvény rendelkezései alapján immáron már az *irat* és az *okirat* is e körbe tartozik. Bizonyításra a közokiratok és magánokiratok alkalmasak, e kettő között különbséget nem tesz a törvény. Igen nagy jelentőséget tulajdonítanak továbbá azoknak az okiratoknak, amelyeket a hatóságok az eljárási cselekményekről készítenek, például egy vallomásról készült jegyzőkönyvnek. Az okiratok bizonyító erejét szabadon értékelheti a bíróság. A Be. említést tesz az *okiratból készült kivonatra* is, ilyen például, a védett tanú részéről megtett vallomás, valamint a fedett nyomozó jelentése.⁷⁹

4.6. Az elektronikus adat

Az elektronikus adat immáron a Be.-ben önálló bizonyítási eszközként jelenik meg, ugyanakkor kijelenthető, hogy emellett nagyon közel áll a tárgyi bizonyítási eszközök köréhez, hiszen a törvény is hivatkozik rá, hogy – eltérő törvényi rendelkezés hiányában –, ahol a törvény tárgyi bizonyítási eszközt említ, azalatt az elektronikus adatot is érteni kell.

Az elektronikus adat önálló bizonyítási eszközként való behelyezése a törvénybe, arra a tapasztalatra vezethető vissza, hogy a jogalkalmazó sokszor nem tudta eldönteni, hogy miként kell kezelni az e típusú bizonyítási eszközöket, mert a régi Be. e tekintetben mutatott hiányosságokat, különösen azzal, hogy nem volt az elektronikus adatnak egy átfogó meghatározása, emiatt tisztázatlan

⁷⁸ Bánáti–Belegi–Belovics–Erdei–Farkas–Kónya i. m. 287.

⁷⁹ Fantoly–Budaházi i. m. 123.

maradt, hogy mikor kerülhet sor a lefoglalásra.⁸⁰ A Be. 205. §-ában olvashatjuk immáron a naprakész fogalmat.

Az elektronikus adat önálló megjelenése továbbá azért is jelentős, mert rájöttek, hogy az egyes büntetőeljárás cselekmények szabályozásában az elektronikus adat kategóriája nem minden esetben kezelhető a fizikai dolgok analógiájára.⁸¹ Az elnevezés kapcsán Fenyvesi és Orbán rámutatnak arra is, hogy helyesen fogalmaz a törvény mikor elektronikus és nem digitális adatként nevezi meg, mivel: „Az elektronikus adat magában foglalja az analóg és a digitális formában megjelenő információt egyaránt.”⁸² Például, míg tiszta analóg jelnek tekinthető a régi bakelitlemezekről megszólaló hang, addig tiszta digitális információnak a forgalomirányító közlekedési lámpa zöld vagy a haladást kizáró piros jelzését tekintjük.⁸³

5. A bizonyítási cselekmények

A bizonyítási eszközökhöz hasonlóan, a bizonyítási cselekmények is a ténymegállapítást szolgálják a büntetőeljárás során, ugyanakkor eltérő módon. Míg előbbiek maguk a bizonyítandó tény megállapításához szükséges bizonyítéknak (bizonyító tény) a hordozói, addig utóbbiak a bizonyítási eszközök általi ténymegállapítások helytállóságának ellenőrzését, új bizonyítási eszköz megszerzését célozzák.⁸⁴

A bizonyítási cselekményekre legtöbbször a nyomozás során kerül sor. A *felderítési szakaszban* például az elkövetés észleléséhez időben szorosan kapcsolódó *szemlére*, illetve a megtörténhetőség valószínűségét vizsgáló *bizonyítási kísérletre*, míg a gyanúsított korábbi kihallgatását feltételező bizonyítási cselekményekre, nevezetesen a *helyszíni kihallgatásra*, a *felismerésre bemutatásra*, a *szembesítésre* a *vizsgálati szakaszban* kerülhet sor.⁸⁵ Ami a *műszeres vallomásellenőrzést* illeti, a *felderítési szakaszban* a tanú lehet alanya

⁸⁰ Róth Erika: Az elektronikus adat, mint új bizonyítási eszköz megjelenése a büntetőeljárás törvényben. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2., 2.klsz. 347. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6604/32_rotherika_tordelt.pdf

⁸¹ Róth (2019) i. m. 348.

⁸² Fenyvesi Csaba – Orbán József: Az elektronikus adat, mint a 7-5-1-es kriminalisztikai piramismodell építőköve. *Belügyi Szemle*, 2019/2. 47. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.2.3>

⁸³ Az elektronikus adatok osztályozásáról ld. bővebben: Fenyvesi–Orbán i. m.

⁸⁴ Bánáti–Belegi–Belovics–Erdei–Farkas–Kónya i. m. 290.

⁸⁵ Polt Péter (főszerk.): Kommentár a büntetőeljárás törvényhez. 1. k. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 461.

a vizsgálatnak, hogy kiderítsék lehet-e elkövetője a bűncselekménynek, illetve milyen módon kapcsolódik ahhoz. A *vizsgálati szakaszban* pedig már a ‘tagadó gyanúsított’ is lehet alany, akinél a tagadásának őszinteségét vizsgálják.⁸⁶

A Be. a bizonyítás eszközeinek taxatív felsorolásától eltérően, a bizonyítási cselekményeket példázó jelleggel említi. Ezt bizonyítja a ‘különösen’ szó, mely arra utal, hogy akár a Be.-ben nem nevesített cselekmények is alkalmazhatók. Például *A nyomozás és előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI.8.) Korm. rendeletben* (továbbiakban: Nyer.) megjelenő szagazonosításnak, bűnügyi szolgálati kutya igénybevételével, valamint ittas vagy bódult állapot megállapításának szintén helye lehet a bizonyítási cselekmények körében.

A Be. 206. §-a alapján nevesített bizonyítási cselekményeket az alábbiakban ismertetem.

5.1. A szemle

A szemle egy olyan bizonyítási cselekmény, melynek tárgyai olyan objektumok, amelyek alapján a hatóságok a bizonyítás szempontjából releváns ismeretekre tehetnek szert.⁸⁷

A Be. 207. §-a⁸⁸ alapján szemlére akkor kerül sor, ha a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozóhatóság megítélése szerint szükséges a bizonyítandó tény megismeréséhez vagy megállapításához személyt, tárgyat, illetve helyszínt *megtekinteni*, illetve tárgyat vagy helyszínt *megfigyelni*. Amíg a *megtekintésre* személy, tárgy és helyszín esetében hivatkozik a törvény, addig *megfigyelésre* csupán tárgy vagy helyszín vonatkozásában ad lehetőséget. A megfigyelés egy hosszabb időtartamú szemrevételezést jelent, azonban a személy szemléje esetén a törvény erre nem ruházza fel a hatóságokat. A törvény megszövegezéséből kitűnik továbbá, hogy a régi Be.-től eltérően immáron a „hatóságok” címszó alatt érti a nyomozóhatóságot is. Erről kérdeztem elsőként interjúnkban, Latorovszky Gábor (továbbiakban: Latorovszky úr) rendőr urat. Az én személyes álláspontom az volt, hogy miként egy tetthely a bizonyítékokon keresztül „szólal meg”, és általában a rendőrség az, aki elsőként kiérkezik a tetthelyre, a bizonyítékok minél pontosabb rögzítésének lehetőségét adta vissza ezáltal

⁸⁶ Budaházi Árpád: Műszeres vallomásellenőrzés a IV. Be. tükrében. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 21. k. 2019. <http://pecshor.hu/periodika/XXI/budahaziarpad.pdf>

⁸⁷ Fantoly–Budaházi i. m. 124.

⁸⁸ Az eljárási rendjéről is ezen szakasz szól.

a törvény a nyomozóhatóság kezébe. Ebben a gondolatomban erősített meg Latorovszky úr, amikor válaszul adta, hogy: „egy szemle egyedi és megismételhetetlen, ezért mindenképpen előnyünkre szolgál ez a döntés, az időnek nagy jelentősége lehet mondjuk egy nyomkövetés vonatkozásában, pl. szagnyomok”.

„Attól függően, hogy mi a szemle tárgya, személyszemléről, tárgyszemléről vagy helyszíni szemléről beszélhetünk.”⁸⁹ A törvény azonban leginkább a helyszíni szemlére fordítja a figyelmet. Ezen szemle típus lehetősége jelentős, amennyiben a szemle tárgya nem mozdítható, vagy szükséges a helyszín vizsgálata annak bizonyítására, hogy a kérdéses cselekmény bűncselekmény-e, illetve a cselekmény a feltételezett helyen megtörténhetett-e, továbbá, ha a szemle tárgyainak vizsgálata az egymáshoz való viszonya, elhelyezkedése, a bizonyítás eredményessége érdekében a helyszínen indokolt.⁹⁰ A helyszíni szemle tárgyának tekinthető értelemszerűen az a helyszín, ahol a cselekmény elkövetési magatartása és maga a bűncselekmény eredménye is megvalósult, tárgyi bizonyítási eszközök, továbbá a bűncselekményre utaló nyomok maradhattak, valamint az elkövetési eszköz és az elkövető érkezésének, valamint távozásának útvonala, továbbá esetleges zsákmány elrejtésének helye fellelhető, illetve minden más ott levő tárgy is.⁹¹

A kriminalisztika a szemle folyamatát két szakaszra bontja. Nevezetesen a statikus és dinamikus részekre. Előbbiben a hatóság a helyszínt akképpen vizsgálja meg, hogy semmit nem mozdít el, a helyszín fennálló állapotának, annak összefüggéseinek rögzítésére törekszik, például felvétel készítésével. Utóbbi esetében – amelyet másnéven nyomkereső szakasznak nevezünk – a helyszínen lévő szemletárgyak megvizsgálása, illetve állapotának rögzítése zajlik, immáron akár azok elmozdításával.⁹²

A két szakasz vonatkozásában az emberölés büntettének, így a halottszemlének helyszínen való gyakorlati megvalósulásáról kérdeztem Latorovszky urat. A következőket adta válaszul:

„Ebben az esetben nem a holttesttől indulunk, mert akkor csomó nyomot megváltoztatnánk. A környezetből haladunk megtalálva az elkövető menekülési, távozási útvonalait. A bi-

⁸⁹ Bánáti–Belegi–Belovics–Erdei–Farkas–Kónya i. m. 291.

⁹⁰ Gárdonyi Gergely: Újra a szemle jogi szabályozásáról. *Rendőrségi Tanulmányok*, 2018/1. 134. <https://tinyurl.com/4jmyhbu>

⁹¹ Fantoly–Budaházi i. m. 125.; Pusztai László: *Szemle a büntetőeljáráásban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977. 163–164.

⁹² Polt i. m. 465.

zottság vezetője az elkövető fejével végig gondolja azt, hogy az miként mozoghatott a helyszínen. Ezt követően jön a dinamikus szakasz, ahol már a bűnügyi technikusok dolgoznak. Vannak klasszikus rögzítési módok, pl. fényképezés, hogy hogy helyezkedik el a test a környezetben és speciálisabb pl. a szagnyom vonatkozásában a pelenkával történő konzerválás befőttes üvegbe helyezve. Életellenes cselekményeknél még külön rögzítési módokról is beszélhetünk, nevezetesen a körömkaparákók, a DNS mintavételek, méretarányos fotózás a sérülésekről és azok elhelyezkedési módjairól. Úgy gondolom, hogy a helyszíni szemlén lehet a legnagyobbat alkotni és hibázni is. Egy ügy teljesen elúszhat egy rosszul rögzített helyszíni szemlével.”

Láthattuk, hogy a szemle szükségességének mérlegelése a hatóság kezében van. Ennek megítélése függhet például az eltelt időtől, hiszen a nagy időki-esés folytán bekövetkezett változások által nem biztos, hogy eredményesen lefolytatható volna. Függhet ezentúl a szakértelemről,⁹³ valamint a technikai lehetőségektől is, amelyek olykor végesek. De a legfontosabb a bizonyítandó tény, tehát hogy a hatóság mit kíván bizonyítani, és a szemle ennek vonatkozásában megítélésük szerint eredménnyel járhat-e, képes-e a felmerült kérdésekre válaszul szolgálni.⁹⁴ Mivel a szemle során rögzített tények bizonyítékokká válhatnak, ezért nagyon fontos, hogy úgy kell eljárni a felkutatásuk, illetve rögzítésük során, hogy az eljárási szabályok megtartása utólag is ellenőrizhető legyen és ezáltal jogosan felhasználhatóvá válhassanak. Ennek érdekében rögzíteni kell részletesen a bizonyítás szempontjából releváns körülményeket, különösen a szemletárgy felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, helyét és állapotát.

5.2. A helyszíni kihallgatás

A helyszíni kihallgatás a még nem ismert, vagy csupán részben ismert bizonyítási eszközök teljes megismerésének igénye által válhat szükségessé.⁹⁵ A Be.

⁹³ A szakértő igénybevételének lehetőségét a Be. 207. § (4) bekezdése megadja.

⁹⁴ Gárdonyi Gergely: A szemle elrendelése. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 14. k. 2013. 412. <http://www.pecshor.hu/periodika/XIV/gardonyig.pdf>

⁹⁵ Chwala i. m. 51.

208. §-ának (1) bekezdése alapján ennek érdekében a hatóság a bűncselekmény helyszínén vagy azzal összefüggő más helyszínen hallgatja ki a terheltet és a tanút, melynek során egyúttal megmutathatják az elkövetés helyét, a bűncselekménnyel összefüggő más helyet, tárgyi bizonyítási eszközt, illetve akár a cselekmény lefolyását is. A Nyer. pontosítja a Be. rendelkezését azzal, hogy a helyszíni kihallgatás során biztosítani kell azt, hogy az érintett személy önállóan mutathassa meg mindezeket.

Miképpen a terheltnek a vallomástétel megtagadási joga e körben is érvényesül, e bizonyítási cselekményt ő megtagadhatja, valamint hozzá hasonlóan a tanú vallomástételi kötelezettsége is fennáll, de ugyanakkor figyelemmel kell lenni a vallomástétel akadályaira.⁹⁶

Az 'előzetes kihallgatásnak' ki kell terjednie:

1. az észlelés napjára, valamint időpontjára;
2. az észlelés helyére;
3. az észlelés körülményeire, tehát például, hogy milyen volt az időjárás, a közvilágítás mértéke, a környezeti viszonyok stb.;
4. arra, hogy kivel vagy kikkel volt együtt az általa említett helyen és egyúttal kivel, vagy kikkel észlelte a kérdéses cselekményt, illetve tárgyi bizonyítási eszközt;
5. valamint hogy vannak-e olyan dolgok, amelyeket különös jelentőségűnek ítél meg és megtudja-e ezeket említeni?⁹⁷

A helyszínen való kihallgatás lehetősége úgy gondolom, hogy nagyon hasznos lehet a hatóság számára, hiszen tudományosan bizonyított, hogy a helyszín testközeli észlelése, emlékserkentő hatással bír az emlékezetre, valamint az olyan dolgok megmutatása, amelyek egyébként szavakkal nehezen, vagy egyáltalán nem volnának kifejezhetők, megkönnyítik a vallomástételt és egyben segítik a körülmények minél alaposabban történő felderítésének lehetőségét. Például a helyszíni szituációk rekonstrukciója, a tanú részéről egy helyszínrészlet (pl. útszakasz), vagy a terhelt részéről az elkövetési mód helyszínén történő bemutatása hatalmas – sokszor döntő – jelentőséggel bírhat.⁹⁸

Latorovszky urat arról kérdeztem, hogy álláspontja szerint hatékonyabb-e a helyszínen történő kihallgatás, és ha igen, akkor miért. A válasza a következő volt:

⁹⁶ Bánáti–Belegi–Belovics–Erdei–Farkas–Kónya i. m. 294.

⁹⁷ Chwala i. m. 51.

⁹⁸ Herke–Fenyvesi–Tremmel i. m. 171.

„Abszolút hatékonyabbnak tartom. Mondok egy példát, elmondja, hogy volt ott egy farönk, amire fel tudott lépni és bemászni általa az ablakon. Ez nem biztos, hogy bent eszébe jutna, elmondaná, hogy az ablakon mászott be, de ha ott van a helyszínen és látja, beugranak neki részletek is. Miért jelentős ez? Mert, ha ezután megkérdem a sértettet, hogy tényleg volt-e ott farönk és megerősíti, akkor ez számomra egy plusz bizonyíték és erősebbé válik a gyanú arra, hogy ez a személy járt ott. Ugyanígy: ha valaki elmondja, hogy sok helyre betört, de nem tudja elmagyarázni, hogy hol, viszont megmutatni megtudja.”

Kérdeztem továbbá, az együttműködő készség vonatkozásában. „A tanút nem igazán visszük helyszínre, csak akkor, ha szükséges, hogy megmutassa valamit honnan látott. A terheltnél változó, a korábbi együttműködéseitől is függ. Ha nem volt együttműködő, nincs értelme.”

5.3. A bizonyítási kísérlet

A bizonyítási kísérletre akkor kerül sor, ha a hatóságnak a már rendelkezésre álló információk valóságtartalmában kételye merül fel, ezért meg kell állapítani vagy ellenőrizni, hogy egy esemény vagy jelenség meghatározott helyen, időben, módon, illetve körülmények között megtörténhetett-e.

„A bizonyítási kísérlet rekonstruálás révén erősít meg, vagy zár ki valamilyen feltevést.”⁹⁹ Ennek érdekében az eljáró hatóság, a vizsgálni kívánt esemény vagy jelenség körülményeit tehát mesterségesen hozza létre.¹⁰⁰ Azonban a tökéletes rekonstruálás sokkal inkább teoretikus vágyálomként definiálható, mintsem reálisan,¹⁰¹ hiszen nem mindig lehet teljesen olyan körülményeket teremteni, amelyek jellemzőek a vizsgált eseményre vagy jelenségre.¹⁰² Pl. Hiába lehet

⁹⁹ Budaházi Árpád: Bizonyítási kísérlet a büntetőeljárás szolgálatában. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 15. k. 2014. 186. <https://tinyurl.com/bdeyzz8k> ; Tóth Mihály: *Vázlatok és szemelvények a büntető eljárásjog tanulmányozásához* I. Egyetemi jegyzet. Budapest, PPKE JÁK, 1999. 151.

¹⁰⁰ Budaházi Árpád: Bizonyítási kísérlet a felderítésben és a bizonyításban. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 16. k. 2015. 130. <https://tinyurl.com/m7u2sb9m>

¹⁰¹ Fenyvesi Csaba: A bizonyítási kísérlet és a hit. *Iustum Aequum Salutare*, 2017/1. 105. https://ias.jak.ppke.hu/2017isz/09_Fenyvesi_IAS_2017_1.pdf

¹⁰² Budaházi (2015) i. m. 131.

szükség a kísérlet eredményességéhez egy nyári időjárásra, ha éppen tél van,¹⁰³ vagy, ha a kísérlet során nem ugyanazzal az eszközzel hajtják végre a cselekményt, amellyel elkövették a bűncselekményt, hanem csupán egy hasonlóval. Ez is csökkent(het)i az eredmény megbízhatóságát.¹⁰⁴ Az említettekből következik, hogy a körülmények mesterséges létrehozásának lehetőségei olykor szinte már lehetetlenek. Pozitívumként említhető viszont, hogy a bizonyítási kísérlet nem igényli konkrétan az érintett személyek részvételét, mivel a szereplők helyettesíthetők,¹⁰⁵ például dublőrrel.

Arra a kérdésre, hogy a bizonyítási kísérlet során pontosan mikre derülhet fény, *a bizonyítási kísérlet fajtái* szolgálhatnak válaszul. Ennek megfelelően:

1. Elsőként említhető, amikor *a jelenségek észlelhetőségének tisztázására* kerül sor, tehát, hogy valami látható, illetve hallható volt-e (ritkán szaglás, ízlelés, tapintás). Pl. a tanú láthatta-e az általa említett távolságból a terhelt arcát?
2. Következőként említhetjük azt, hogy vajon *a cselekvés kivitelezésének lehetőségei fennálltak-e*. Pl. beférhetett-e egy adott ablakon a kérdéses személy, vagy adott eszközzel milyen módon okozható sérülés?¹⁰⁶
3. Ezt követi *az objektív kapcsolat tisztázása a tények és jelenségek között*. Pl. az egyik jelenség lehet-e oka vagy következménye a másiknak? Fennáll(hat)-e közöttük térbeli, esetleg időrendi kapcsolat és amennyiben igen, akkor mi az események időrendi sorrendje? Pl. egy házból való kizuhanás esetét szemügyre véve, ha valaki a tizedik emeletről esik ki, először az emberek (tanúk) vészüvöltözés keretein belül azt hallják: 'ááá', majd ezt követi a puffanás (a becsapódás pillanata) és nincsenek további hangok. Viszont amennyiben valaki az első emeletről esik ki, a tanúk elsőként a puffanást hallják, majd ezt követi a vészhang, illetve további jajgató hangok.¹⁰⁷
4. Ide soroljuk még *az időtartam tisztázását* is. Pl. egy bizonyos távolság megtételéhez mennyi időre van szükség?¹⁰⁸
5. Végezetül *a nyomsorozat keletkezési folyamatát* említhetjük. Pl. bár több nyom külön-külön is bizonyíthatja a saját keletkezési folyamatát, mégis

¹⁰³ Budaházi (2014) i. m. 187.

¹⁰⁴ Budaházi (2015) i. m. 131.

¹⁰⁵ Budaházi (2014) i. m. 187.

¹⁰⁶ Fenyvesi (2017) i. m. 101.

¹⁰⁷ Uo. 102.

¹⁰⁸ Budaházi (2014) i. m. 186.

együttes jelentkezésük lehet a legnagyobb segítség a keletkezési sorrendjük megállapításánál.¹⁰⁹

A bizonyítási kísérlet vonatkozásában a személyes véleményem az, hogy akár negatív,¹¹⁰ akár pozitív eredménnyel zárul, mindig fennáll a tévedés esélyének lehetősége. Például, ha a kísérlet során megállapításra kerül, hogy a tanú nem láthatta a terheltet, miért is kéne ez kizárja azt, hogy egyébként a terhelt ott volt és valóban bűnös. Ezen álláspontomon alapulva, egyet kell értek Fenyvesi megfogalmazásával, miszerint a bizonyítási kísérlet eredményeit kellő fenntartásokkal és körültekintő mérlegeléssel szabad csak a *Justitia* által tartott serpenyőkbe helyezni.¹¹¹

Latorovszky úrtól pontosan eme kételyeim miatt kérdeztem, hogy mit gondol a bizonyítási kísérlet eredményének hiteltérdemlő kezelhetőségéről.

„Azt gondolom, hogy sosem elég egy bizonyíték. Volt egy esetünk, szülők gondatlan felelősségét vizsgálták annak körében, hogy egy kisgyerekre több száz kilós súly esett rá és megsérült a lába. Mi csináltunk ugyanolyan súlyt, csak műanyagból, hogy ne okozzon sérülést. Azt vizsgáltuk, hogy leeshetett-e úgy, ahogy ők azt állítják, de ez nem elég.”

5.4. A felismerésre bemutatás

„A felismerésre bemutatás jelentősége abban áll, hogy biztosíthatja személyek, vagy a bűncselekménnyel összefüggő tárgyak

¹⁰⁹ Budaházi (2014) i. m. 186.; Bócz Endre – Finszter Géza: *Kriminálisztika joghallgatóknak*. Budapest, Magyar Közlöny Lap – és Könyvkiadó, 2008. 173.

¹¹⁰ Pl. a résztvevő személy szembesül azzal, hogy a korábbi állítása nem felel(het) meg a valóságnak. A gyakorlatban fordult elő, hogy egy terhelt nő a házkutatás során fellelt terítővel kapcsolatban azt állította, hogy azt ő varrta, illetve hímezte. Bizonyítási kísérletet rendeltek el, majd annak során kiderült, hogy a nő nem is tud a rendelkezésére bocsátott hímzési eszközökkel mit kezdeni, ezért számára is megvilágosult a valóság, miszerint nem tudja elkészíteni. Ezt követően könnyek között vallotta be, hogy a kérdéses hímzett terítő is a terhére rótt lopás bűncselekményből származik, sőt abba bugyolálta be az egyéb értékeket a bűncselekmény helyszínén. Fenyvesi Csaba: A szembesítés büntető eljárásjogi aspektusai. *Miskolci Jogi Szemle*, 2008/1. 11. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/egyeb/mjsz/200801/3_fenyvesi.pdf

¹¹¹ Fenyvesi (2017) i. m. 105.

azonosítását, választ adhat arra a kérdésre, hogy ezek kihez kötődnek, ki a tulajdonosuk, honnan származnak.”¹¹²

A törvény értelmében a felismerésre bemutatás a következő szabályok szerint zajlik. A bizonyítási cselekmény elkezdését megelőzően a személyt, akitől a felismerést várják, ki kell hallgatni arról, hogy a kérdéses személyt vagy tárgyat miről ismerné fel, milyen ismertetőjegyeiről tud, milyen kapcsolata van vele. A személyek bemutatása esetén a kérdéses személy fő ismertetőjegyeivel (nem, kor, testalkat, bőrszín, ápoltság, öltözet) megegyező tulajdonságú személyeket kell egy csoportba állítani. A tárgyak bemutatása esetén pedig a kérdéses tárgyhoz hasonló tárgyak között kell elhelyezni. Az ún. hármas szabály értelmében, legalább három személyt vagy tárgyat kell bemutatni. A felismerő védelme érdekében – értelemszerűen személyi felismerés esetén – a bemutatás francia (egyoldalúan átlátható „detektív”) tükrön keresztül valósul meg.¹¹³

Latorovszky urat e körben arról kérdeztem, hogy milyen módon invitálják az indifferens személyeket és mi az az idő, amin túl már nem alkalmazzák ezt a bizonyítási eljárást.

„Először a rendőri állományból kell megpróbálni kijelölni személyeket, végső sorban utcán keresni. Utóbbi nehézsége miatt jellemzőbb a fényképről történő felismertetés. 1 éven túl már nem szoktunk felismerésre bemutatást csinálni, ha mégis, az gyenge bizonyítékként fog szolgálni.”

Érdeklődtem továbbá arról, hogy lehet-e vak, sükettema felismerőket alkalmazni. „Igen. Például vak személy esetében hangfelismertetés jöhet szóba. Süketnéma személy esetében pedig jeltolmács segítségét vesszük igénybe.”

Kitértem még a holttest felismerésre bemutatásának gyakoriságára:

„Jobban preferáljuk ez esetben pl.: egy tetoválás, műtéti heg bemutatását. Tegyük fel, ha egy vonat alá ugrott, ketté vágott emberről van szó, őt nem mutogatjuk, viszont, ha az arc ép, akkor az bemutatható, akár fotón. A humanusságot bele kell

¹¹² Czinege Kinga: Felismerésre bemutatás és annak hibái, mint justizmord forrás. *Studia Iuvenum Iurispritorum*, 2014/7. 374. <https://bit.ly/3wv2BGE>

¹¹³ Fenyvesi Csaba: A szembesítés és a felismertetés, mint büntető eljárásjogi igazságkereső kísérletek összehasonlítása. *Jogelméleti Szemle*, 2020/3. 25. http://jesz.ajk.elte.hu/2020_3.pdf

vinni, viszont már rendelkezésre áll a korszerű DNS-vizsgálat is, mint opció.”

Következtetésként fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a bemutatásra kerülő személy, illetve tárgy fogalmát tágran szükséges értelmezni. A személy alatt érthetünk akár csak egy császármetszési heget. Tárgy alatt pedig a felvételeken túl, ritkán előfordul, hogy szag, íz, tapintás is felismerésre bemutatásra kerül.¹¹⁴

A felismerésre bemutatás sikeressége esetén új bizonyítékot eredményez. Ugyanakkor negatív eredménye is fontos iránymutatást jelent, hiszen az mentő bizonyítékot eredményez.¹¹⁵ A felismerésre bemutatás lefolytatása következtében a felismerő által, az azonosság vagy a különbözőség tekintetében jelentős nyilatkozatra tesz szert a hatóság. Ez a nyilatkozat a nyomozás során annak további irányának meghatározása miatt, a büntetőeljárás bírósági szakaszában pedig a bizonyítékok és azok felhasználhatósága vonatkozásában, végső soron pedig az ítélethozatalban bír különös jelentőséggel.¹¹⁶

A bizonyítási kísérlet vonatkozásában vázolt álláspontomhoz hasonlóan, itt is indokoltnak tartom megemlíteni, hogy a tévedés lehetősége e bizonyítási cselekmény esetén is lebeg, mint Damoklész kardja. Ezen aggályaimat igazolja Daniel L. Schacter *Az emlékezet hét bűne* című könyvében levő felmérésének az eredménye, amely az emléktársítási hibák lehetőségére mutat rá, fantomképek általi felismertetés során.¹¹⁷

5.5. A szembesítés

A Be. 211. §-a alapján a szembesítést a hatóságok akkor alkalmazzák, ha a terheltek, a tanúk, illetve a terhelt és a tanú vallomásai¹¹⁸ egymással *ellentétesek* és ezeket az ellentéteket *szükséges* tisztázni.

A törvény megszövegezésében megjelenő ‘szükséges’ szó azt mutatja, hogy ha fennáll ellentét a vallomások között, az nem jelenti azt, hogy az *officialitás* elvén

¹¹⁴ Fenyvesi (2020) i. m. 24.

¹¹⁵ Czinege i. m. 374.

¹¹⁶ Fedor Anett: A felismerésre bemutatás vizsgálatának fontossága egy rablás tükrében. *Ars Boni*, 2013/2. 113. <https://tinyurl.com/yc34ruxh>

¹¹⁷ Daniel L. Schacter: *Az emlékezet hét bűne. Hogyan felejt és emlékszik az elme?* Budapest, HVG, 2002.

¹¹⁸ Szembesíteni lehet egymással tehát: 1.) terheltet és terheltet, 2.) tanút és tanút, 3.) terheltet és tanút.

alapulva, el is kell rendelni a szembesítést,¹¹⁹ hanem az a hatóság mérlegelésétől függ. Úgy vélem, akkor célszerű elrendelni, ha az ellentétek magára a tényre vonatkozó állításokra vonatkoznak.¹²⁰

A szembesítettek – főszabály szerint két személy¹²¹ – a vallomásukat nem a hatósággal, hanem egymással, méghozzá élőszóban, rendszerint egymással szembe fordulva, a másik szemébe nézve közlik, lehetőleg megszakítás nélkül. Ezt követően pedig lehetőséget lehet adni nekik, hogy egymásnak kérdéseket tegyenek fel.

A szembesítés sokszor egyfajta taktikai lépés a hatóságok részéről. Lehetséges sikere leginkább annak köszönhető, hogy a váratlanságából fakadó, lélektani hatással van a résztvevőkre és egyúttal olyan impulzus is éri őket, hogy a vallomásaikból kitűnő ellentéteket tisztázni fogják.¹²² Viszont a szembesítés sajnos csak akkor tekinthető igazán eredményesnek, ha például az egyik résztvevője beismeri, hogy tévedett vagy korábban nem a valóságot mondta.¹²³

Kutatásaim során észrevettem, hogy sok tanulmányban vitatott kérdéskör annak tisztázása, hogy vajon a szembesítés során megjelenő nonverbális jelek, a kimondott szavak hiteltérdemlőségének mérlegelése mellett bír(hat)nak-e jelentőséggel. Véleményem szerint akár lehet alapja a pozitív álláspontnak, hiszen a közfelfogás szerint is, aki hazudik az nagy valószínűséggel kerüli a szemkontaktust azzal, akiről tudja, hogy tudja az igazságot, vagy esetleg le-süti a szemét. Aki pedig izgul és feszeng, elkezd iszonyatosan izzadni, avagy elpirul.¹²⁴ Nos nézzük meg, hogy mi az álláspontja Latorovszky úrnak, aki gyakorlati tapasztalatokkal is rendelkezik.

„Csupán a bölcsesség jegyében értékelhetők. Ugyanakkor semmi nem tiltja, hogy tekintettel legyünk a rezdülésekre, de ezek nem fognak tudni bizonyítékként szolgálni, és alapozni sem lehet rá, inkább iránymutatást adhatnak. Például, ha bizonyos kérdésnél zavarba jön, akkor jó úton haladunk. A szembesítés a gyakorlatban az esetek többségében egyébként nem vezet eredményre.”

¹¹⁹ Fenyvesi (2008) i. m. 25.

¹²⁰ Polt i. m. 470.

¹²¹ A Nyer. 78. §-ának (5) bekezdése azonban különösen indokolt esetben megadja a három vagy több személy szembesítésének lehetőségét.

¹²² Polt i. m. 470.

¹²³ Fantoly–Budaházi i. m. 127.

¹²⁴ Bócz i. m. 133.

5.6. A műszeres vallomásellenőrzés

A hatályos Be. 212. §-a – szakítva a régi Be. rendelkezéseivel – immáron egységesen szabályozza a műszeres vallomásellenőrzésre alkalmas módszereket. Ezt a változást nem más indokolta, mint a technika fejlődése. Ennek ellenére azonban továbbra is kijelenthető, hogy ma is a legelfogadottabb technika a *poligráfus hazugságvizsgáló* készülék alkalmazása. Én is erről kívánok szót ejteni.

A hazugságvizsgáló elnevezés megtévesztő, hiszen a gép nem képes egyértelműen mérni azt, hogy a vizsgálat alá vetett személy hazudik-e, csupán fiziológiai tendenciáinak változásait követi.¹²⁵ Ennek alapján megállapítható, hogy a vizsgálat fő szempontja a kérdésekre adott válaszok alatt bekövetkező élettani paraméterek, azok változásainak nyomon követése.¹²⁶ A feltett kérdések főként a vizsgált személynek egy adott büntetőügyben betöltött szerepére irányulnak. A kérdéseket úgy kell feltenni, hogy a vizsgált alany csak igennel vagy nemmel tudjon válaszolni rájuk. Pl. Ön szúrta le Kovács Pétert? Azonban mivel az ilyen jellegű kérdések egy ártatlan személyből is kiválhatnak olyan reakciókat, amelyek arra engednek következtetni, hogy a vizsgált személy hazudik, kidolgozásra került a kérdezési módszer technikája – mely kulcsfontosságú lehet –, mégpedig akképpen, hogy a releváns kérdéseket, irreleváns kérdések között teszük fel. Például: Reggel van? Ön szúrta le Kovács Pétert? Esztergomban vagyunk?¹²⁷

A vallomásellenőrzés fogatosításához a tanú, illetve a gyanúsított *hozzájárulása szükséges*. Felhívom a figyelmet, hogy a törvény nem terheltként nevezi meg a gyanúsítottat,¹²⁸ így egyértelmű, hogy a jogalkotó szándéka az volt, hogy a műszeres vallomásellenőrzés elrendelésére csak a *nyomozás során* ad lehetőséget. Következésképp elrendelésére is csak az ügyesség és a nyomozóhatóság jogosult.

A vizsgálat eredményeként született görbék kielemezését kötelezően *szaknácsadó* végzi, aki a vizsgálat során észlelt stresszreakciókból állapítja meg a

¹²⁵ Vérnyomás, pulzus, hasi és mellkasi légzés, bőr galvános reakciója.

¹²⁶ Polt i. m. 472.

¹²⁷ Gáligh Péter: A kihallgatás etikája és taktikája. *Jogi Fórum*, 2011. 12. 21. 25–26. <https://tinyurl.com/yuk9e38k>

¹²⁸ A terhelt a nyomozás során: gyanúsított, a vádemelés után: vádlott, a büntetés, a megrovás, a próbára bocsátás, a jóvátételi munka vagy a javítóintézeti nevelés jogerős ügydöntő határozattal történő kiszabása, illetve alkalmazása után: elítélt. Be. 38. § (2) bekezdés.

vizsgált alany őszinteségére vonatkozó véleményét.¹²⁹ Fontos, hogy kizárólag arról adhat véleményt, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez kapcsolódó kérdésekre adott tagadó válaszok, fiziológiai reakcióváltozásai alapján úgy véli-e, hogy az alannak a feltett kérdésekre adott válaszai megtévesztők-e. Tehát ő nem a bizonyítandó tények vonatkozásában alkot véleményt. Igaz, hogy a kérdése a bizonyítandó tényre irányul, viszont a válaszadásnál kizárólag fiziológiai reakcióváltozásokat rögzít, amelyek semmiképpen nem hozhatók összefüggésbe a bizonyítandó ténnyel, még csak következtetni sem lehet belőle rá.¹³⁰ Ebből következik a felvetés, hogy akkor bizonyítási eszközként figyelembe vehető-e a szaktanácsadó véleménye? Nos, bizonyos szerzők vitatják, ugyanakkor elmondható, hogy a hatályos törvénynek köszönhetően ez tisztázásra került, mivel a bizonyítási cselekményekről jegyzőkönyvet kell felvenni – így a szaktanácsadó közreműködéséről is készül – és ezt a jegyzőkönyvet a szaktanácsadó véleményéhez csatolni kell, így már képezheti részét a bizonyításnak. Ha pedig ez nem elég válasz, akkor a törvény két helyen is szabályozza,¹³¹ hogy a szaktanácsadó tanúként beidézhető, mi több, e körben nem csupán eljárásáról, hanem megállapításai vonatkozásában is kihallgatható, ilyen módon utalva arra, hogy a vallomása a bizonyítás tárgyává válhat.¹³²

Latorovszky urat e körben arról kérdeztem, hogy mikor tartja jól időzítettnek, mennyire gondolja erős bizonyítéknak és volt-e rá példa, hogy az eredménnyel szembemenően más igazságra derült fény?

„Ezt előre megtervezzük. Már a kihallgatáskor tudom, hogy később lesz poligráf, ezért ott nem készítjük fel az elkövetőt rá, hogy mire vagyunk igazán kíváncsiak. Volt már olyan esetünk, hogy nem mutatott arra utaló rezdüléseket, mégis ő volt az elkövető, mert meg lett a holttest, és végül be is vallotta. Nem egy erős bizonyíték ebből a szempontból.”

Kétségekkel teli véleményem beigazolódni látszik, hiszen bár egyesek nagyon megbízhatónak tartják a készüléket, mégis azért, hogy volt és lehet

¹²⁹ Polt i. m. 472.

¹³⁰ Budaházi (2019) i. m. 170.

¹³¹ Be. 212. § (2) bekezdés; Be. 270. § (5) bekezdés.

¹³² Gárdonyi Gergely: A poligráfós vizsgálat jogi és szakmai környezetének változásai, a szakterület kihívásai. *Rendőrségi Tanulmányok*, 2020/1. 85.
<https://bm-tt.hu/rtt/rendorsegi-tanulmanyok/iii-evfolyam-2020-1/>

is rá precedens, hogy az alany képes manipulálni, a tévedés lehetőségére való figyelem felhívásom e körben is indokoltnak tartom.

6. Az utolsó szó jogán

Miképpen a bizonyítási eljárás lefolytatása után, még az ügydöntő határozat meghozatala előtt a vádlottat megilleti az úgy nevezett *utolsó szó jogán* való felszólalás lehetősége, dolgozatom végéhez érve, leleményesnek tartottam ezzel az elnevezéssel illetni a befejező gondolataimnak szentelt fejezetet.

A tanulmány révén szerettem volna egy olyan áttekintő munkát létrehozni a büntetőeljárásbeli bizonyítás témaköréről, amely általánosságban ismerteti a bizonyítás és a bizonyítási eljárás minden részének mérhetetlen jelentőségét. Célom volt továbbá az is, hogy a munka leginkább olyan vonatkozásokban merüljön el, melyek – amellet, hogy a szabályozást is megjelenítik – izgalmas, gyakorlati képet adhatnak a bizonyításról akár a laikus olvasó számára is. Mindezt indokolja a nyomozóhatóság részéről készült interjú bevonása is a törzsszövegbe.

Az egyes fejezetek áttekintését követően úgy gondolom, hogy kétségtelenül kijelenthetjük, a bizonyítás olyan szinten lényegi eleme a büntetőeljárásnak, hogy nélküle az igazsághoz való eljutás egy bűnügyben lehetetlen. Ugyanakkor indokoltnak tartom, hogy említést tegyek arról is, hogy megvilágosultak előtttem egyes tévedési lehetőségek is az eljárás során, melyekre úgy vélem, hogy a jogalkotónak – különösen a bizonyítás e releváns rendeltetésére tekintettel – fontos lenne garanciálisabb szabályokat hoznia, mégpedig elkerülve, egy esetleges '*justizmord*'-ot. Valószínűleg e vonatkozású, megérésre váró *de lege ferenda* javaslataimnak majdan egy következő munkám révén szükségeltetik teret biztosítanom, már csak a tanulmány rövid kereteire való tekintettel is.

Végezetül, ezúton köszönöm meg tisztelettel, hogy a tanulmányomban való elmélyülést választotta az olvasó, valamint egyúttal abban a bizonyításban való merengést, amely által kiderülhet mindannyiunk érdeke: AZ IGAZSÁG.

„*Veritas nunquam perit*” – „Az igazság sohasemvész el.”

(Seneca)